

6. La importància de la tasca terminològica per a la comunicació de la ciència en català

ROSA ESTOPÀ¹

Vicepresidenta de la Societat Catalana de Terminologia
Professora titular de la Universitat Pompeu Fabra

1. TOTES LES LENGÜES EXPRESSEN I COMUNIQUEN EL CONEIXEMENT ESPECIALITZAT A TRAVÉS DE TERMES

Des dels inicis de la humanitat les persones hem tingut la necessitat d'explicar-nos els nous enginys, les idees innovadores, els processos recents, els descobriments... Davant dels avenços, els científics primer necessiten representar el coneixement especialitzat i després explicar-lo, transmetre'l, comunicar-lo. A més, el coneixement especialitzat, lluny de ser adquirit de manera espontània pels parlants d'una llengua, és objecte d'ensenyament i d'aprenentatge. La transmissió del coneixement especialitzat, per tant, sempre implica comunicació dels uns (els que saben) amb els altres (els llecs) a través d'esquemes preestablerts per a cadascuna de les matèries, escoles científiques o àmbits professionals.

Aquesta transferència es dona entre els parlants a diversos nivells i amb finalitats diferents. Bàsicament, podem reduir la comunicació del saber especialitzat a tres escenaris o marcs: 1) hi ha una comunicació dels coneixements especialitzats que es dona entre especialistes; 2) un altre nivell de comunicació s'estableix entre especialistes i aprenents; i, finalment, 3) tenim una comunicació cada vegada més omnipresent que té lloc entre especialistes i la societat en general.

Per denominar, transmetre, comunicar —i segurament també pensar— el saber especialitzat, els humans vam optar fa milers d'anys per usar, essencialment, el llenguatge articulat, primer oral i després també escrit. En les transaccions de coneixement especialitzat en alguna de les 6.000 llengües que es parlen al món, concentrem el coneixement més específic, com si es tractés de píndoles, en unitats lèxiques especialitzades que anomenem *unitats terminològiques* o *termes*. Per a experts en terminologia com Cabré (1999), les unitats terminològiques són

1. A/e: rosa.estopa@upf.edu

unitats sígniques lingüístiques, és a dir unitats lèxiques (paraules), que adquireixen un sentit especialitzat en contextos sociocomunicatius professionals, acadèmics o divulgatius, amb una clara intenció informativa.

Des dels orígens de l'especialització (en un context de caça, d'agricultura, de fabricació d'eines, de guerra, de cures, de fertilització, etc.), ja s'usaven paraules amb un valor específic que es van anar incrementant a mesura que les societats es van anar fent més i més complexes. Així, en totes les llengües del món —siguin grans, mitjanes o petites, siguin oficials o no, siguin minoritàries o minoritzades, tinguin escriptura o no— s'han usat, s'usen i se seguiran usant termes en els entorns sociocomunicatius que requereixin especialització. Per posar alguns exemples distants, trobem terminologia entre els intercanvis comunicatius dels indígenes de la selva amazònica quan recol·lecten plantes amb finalitats medicinals, o en les comunicacions entre els miners de les mines de coure de Xile o d'or a l'Àfrica del Sud, en les converses dels pescadors de les illes d'Oceania per a parlar dels peixos o de les embarcacions o en el dia a dia dels pagesos de l'horta del Maresme, en les classes de dret familiar de qualsevol universitat i, naturalment, circulen termes en qualsevol laboratori en què investiguin sobre vacunes, mosquits o plantes transgèniques. En definitiva, totes les llengües del món estan capacitades per a crear i usar termes, i és més, en totes hi ha activitat terminològica. Així doncs, les diferències terminològiques que hi ha entre les diverses llengües no es troben en l'estructura de les llengües mateixes, sinó en les condicions socials i pragmàtiques en què es creen i s'usen els termes (Cabrè; Domènech i Estopà, 2018: 36).

Malgrat aquesta potencialitat que té qualsevol llengua humana, no podem negar que actualment hi ha grans desigualtats en l'ús de terminologia en els diferents àmbits de coneixement, sobretot en els acadèmics, tant en la creació de termes com en la seva difusió. És un fet que les situacions polítiques, culturals i econòmiques dels diversos territoris lingüístics condicionen l'ús de la terminologia d'una llengua. A més, aquest ús també està condicionat per les regles de joc socioeconòmiques en què es desenvolupa i es difon el coneixement científic i tècnic (laboratoris, revistes, avaluacions, grups científics de poder, congressos, interessos industrials, etc.). Dit d'altra manera, avui dia entre tots els que formem part de la comunitat científica hem atorgat de manera progressiva la supremacia, o quasi oligarquia, a la llengua anglesa o al que alguns denominen un anglès internacional que funciona de llengua de comunicació franca (Vila, 2017: 77):

L'entronització de l'anglès com l'única llengua franca de la comunicació científica i universitària va aparellada a la seva presència creixent en els territoris naturals de la resta de llengües acadèmiques. L'augment de la recerca, la internacionalització, la mercantilització i l'infrafinançament públic creixents de les universitats a bona part del món, així com la facilitat de desplaçaments i el desenvolupament

de les TIC estan propiciant un increment ràpid i sostingut de les situacions d'interacció acadèmica interlingüe. Arreu del món creixen les ocasions en què els membres de la comunitat acadèmica es veuen en la necessitat de servir-se de la llengua franca internacional, ja sigui per accedir a un coneixement especialitzat en procés d'actualització constant de manera cada vegada més accelerada, per difondre el resultat de la recerca pròpia o per atendre les necessitats d'estudiants transnacionals. Aquesta tendència té el seu impacte en totes les llengües acadèmiques del món, que es troben en contacte molt més estret amb la llengua franca que no pas dècades enrere.

L'anglès és, doncs, actualment la llengua de la transmissió del saber, i trencar aquestes inèrcies és complex i complicat; així, també ho explica Berthoud (2017: 20):

Aujourd'hui, la construction et la transmission des savoirs se fondent sur un monolinguisme grandissant, l'anglais *lingua franca* / *lingua academica* étant conçu comme condition d'une connaissance qui se veut universelle. Cette conception est fondée cependant sur l'illusion de la transparence des langues et de l'universalité des modes de communication, considérés comme de simples véhicules au service des idées et des découvertes. Bien que l'anglais ait permis une extraordinaire avancée de la connaissance, il peut aussi à terme conduire à son appauvrissement, au risque de développer une monoculture de la connaissance et de la science, dans la mesure où les pratiques langagières interviennent de manière structurante sur les savoirs et les savoir-faire, jouant un rôle de « médiation » aussi bien en termes de schémas cognitifs que de modèles d'action dans leur construction et leur transmission.

De manera que les llengües sociopolíticament minoritzades i minoritàries senten l'amenaça constant de la seva desaparició en aquests usos científics i tècnics per falta d'extensió de l'ús en la comunicació formal i pública. No obstant això, la llengua catalana és un cas singular perquè si analitzem els seus darrers cent anys llargs constatem que té i ha tingut una gran activitat terminològica que la fa exemplar, però també privilegiada i hauríem de ser-ne conscients per poder aprofitar aquest llegat. Segons Cabré (2009: 12), la situació de vigorització de la llengua catalana és el factor que explica, d'una banda, el gran volum d'activitat terminològica que es produeix en llengua catalana, i, d'altra banda, l'organització institucional d'aquesta activitat. La terminologia catalana ha estat i continua sent objecte de discussió per part dels qui se n'han de servir per representar i comunicar els conceptes de les disciplines: els especialistes, i són diverses les institucions que treballen per recopilar i normalitzar els termes en català, entre les quals

podem remarcar els serveis lingüístics de les universitats, els col·legis i acadèmies professionals, els grups de recerca universitaris, les diverses seccions i filials de l'Institut d'Estudis Catalans i el TERMCAT, el centre de normalització de la terminologia catalana creat ja el 1985 per M. Teresa Cabré.

2. EL RELLEVANT PAPER DELS ESPECIALISTES CATALANS

Durant la dictadura franquista, apel·lant al compromís polític i social, els científics catalans van tenir una reacció positiva al fet de la prohibició de la llengua catalana: van decidir seguir utilitzant-la en el seus cercles de comunicació científica, tant oralment com fins i tot per escrit. Aquesta decisió tindria unes conseqüències importants a llarg termini i d'alguna manera va possibilitar que avui dia puguem ensenyar en llengua catalana qualsevol matèria universitària, també física nuclear (Matas, 2022). Tal com remarca Cabré (2009), «El principi assumit per molts especialistes que una llengua sense terminologia pròpia no és una llengua de cultura» va determinar que força especialistes en les branques de la ciència i la tècnica escrivissin en català durant el període de la dictadura. Així doncs, tot i que a voltes la funció comunicativa dels temes especialitzats es reduís a cercles tancats, atesa la manca d'oficialitat i, en algunes èpoques, la prohibició de l'ús de la llengua per a funcions formals, l'ensenyament o les publicacions en llengua catalana no van deixar mai d'existir.

Així, en temps polítics complicats, els especialistes catalans —científics, enginyers i professionals— no van abandonar mai l'activitat de fer servir el català quan parlaven de ciència i de tècnica, i, per tant, aquests professors universitaris i aquests professionals del segle passat van estar sempre preocupats per trobar el terme més adequat en català. Cabré (2009) recorda que un dels antecedents més clars d'activitat de fixació terminològica en llengua catalana el trobem en la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans que es va crear el 1978 i de la qual formaven part institucions tan prestigioses com l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, el Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, el Col·legi de Metges de Barcelona, la Fundació Torrens i Ibern, la Institució Catalana d'Història Natural, la Societat Catalana de Biologia i la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, a més d'associacions d'estudiants dels grups de dinamització del català a les universitats de Barcelona. Aquesta comissió va editar els *Fulls Lexicogràfics* (1978-1982), una col·lecció d'opuscles en què especialistes de diferents camps i lingüistes discutien sobre els criteris de normalització dels termes catalans:

Per a les discussions sobre els termes, els especialistes se servien dels «filòlegs», col·legues de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans o pròxims

a la Secció Filològica, entre els quals cal destacar noms com els de Joan Bastardas o Jordi Carbonell. La comissió redactora dels *Fulls* la formaven S. Alegret, N. Aramon, R. Bacardí, J. Bosser, J. Carbonell, O. Casassas, J. M. Costa, C. Domingo, M. Inglès, J. Lleonart, L. Marquet, A. Messeguer, J. Picanyol, M. Ruiz Altaba i J. M. Valeri. En total es van publicar onze *Fulls*.

(Cabré, 2009: 10)

Cabré (2009), en un article imprescindible per a entendre l'activitat terminològica en el context català del segle passat, publicat en el número inicial de *Terminàlia* —«El context català, una àrea de concentració de coneixement i activitat terminològica»—, també esmenta el paper rellevant que va tenir la publicació de la *Gran Enciclopèdia Catalana*. Una obra que recull milers de paraules especialitzades i en què va participar un considerable elenc dels investigadors catalans més prestigiosos:

Un segon precedent de la institucionalització de la terminologia, que va ser possible amb el reconeixement de l'autonomia de Catalunya i amb la creació el 1980 de la Direcció General de Política Lingüística, va ser l'aparició de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, una de les obres considerades «de país» que es va començar a publicar en fascicles l'any 1968. Aquesta obra va suposar la primera gran actualització del lèxic, i, gràcies a la col·laboració en la redacció dels articles d'un gran nombre d'especialistes de diferents àmbits temàtics, va adaptar al català i va posar en circulació una quantitat ingent de termes corresponents als nous conceptes que havien sorgit al llarg dels anys en què la llengua catalana no era oficial.

(Cabré, 2009: 10)

Així doncs, l'activitat terminològica catalana va partir de dos motors de reacció. Un primer motor van ser els mateixos especialistes de totes les branques del saber i de les activitats professionals que van creure en la necessitat de tenir termes consensuats en català per a poder-se expressar i comunicar-se en la seva llengua. I l'altre reactiu va arribar de les institucions que van creure en la premissa sociolingüística que la continuïtat d'una llengua s'assegura amb el seu ús i l'ús implica poder parlar de tots els temes, també dels més especialitzats.

3. L'ACTIVITAT TERMINOLÒGICA DE LES INSTITUCIONS

Un primer pas perquè l'ús de la llengua en els entorns especialitzats sigui natural i viva és, doncs, que els parlants d'una llengua disposin sempre de la terminologia necessària i adequada. Per això, és necessari que hi hagi grups i institucions actives que la recopilin, l'ordenin, en proposin i la difonguin. En aquest sentit, podem dir que la llengua catalana també és afortunada perquè són moltes

les institucions del territori de parla catalana que han contribuït al llarg dels anys a enfortir la llengua des del punt de vista terminològic. Per qüestions d'espai, en aquest text en destacaré només algunes: el TERMCAT, els serveis lingüístics de les universitats, les diverses seccions de l'Institut d'Estudis Catalans i els grups de recerca de les universitats.

3.1. *El TERMCAT*

Cabré (2009) recorda sovint que «una llengua que no és apta per a tots els usos és una llengua destinada a recular» i que aquesta era la idea que va guiar el 1984 Aina Moll, al capdavant de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, a potenciar un centre de terminologia oficial. La idea primera del TERMCAT era desenvolupar una terminologia de totes aquelles parcel·les en què el català no s'havia utilitzat, o s'havia deixat d'utilitzar:

L'any 1984 es va celebrar un seminari en què hi van participar, entre altres, editors de revistes científiques, professors universitaris, membres de l'IEC i científics a títol personal que s'havien significat per la seva defensa de la terminologia científicotècnica, com ara Enric Casassas, Oriol de Bolòs o Heribert Barrera. D'aquest seminari en va sortir la idea que s'havia de crear un centre que dirigís tot aquest procés de normalització terminològica. Un any més tard, el 1985, la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans van crear el TERMCAT, el centre de terminologia de la llengua catalana. Es tracta d'un consorci format per l'IEC, que n'assegurava la part acadèmica, i la Conselleria de Cultura, a través de la Direcció General de Política Lingüística, que n'assegurava la part administrativa.

(Cabré, 2009: 11)

La missió del TERMCAT des d'aleshores és coordinar l'activitat terminològica en llengua catalana, mitjançant la creació de productes terminològics i la normalització de neologismes especialitzats. De manera que avui dia es pot considerar un patrimoni el que aquesta institució ha recopilat i elaborat en els quasi quaranta anys de funcionament (<<https://www.termcat.cat/ca>>); per citar algunes dades: la base de dades CERCATERM conté més de 400.000 fitxes terminològiques, ha publicat més de 900 vocabularis i de 1986 a 2022 ha normalitzat 10.373 termes.

3.2. *Els serveis lingüístics universitaris*

Els serveis lingüístics de les universitats de parla catalana han fet un paper molt rellevant per proporcionar terminologia a la comunitat universitària i també per proporcionar solucions a consultes terminològiques, criteris i eines a l'hora d'elaborar textos que facilitessin la comunicació, tant en l'àmbit de la docència i de la

divulgació. Avui dia, la majoria de les universitats disposen de vocabularis especialitzats en línia i de bancs de dades oberts, com ara l'UBETERM (<<https://www.ub.edu/ubterm/>>) o l'UPCTERM, que contenen centenars de milers de termes en català. Molts d'aquests vocabularis i diccionaris terminològics s'han elaborat amb la participació del professorat i l'alumnat de les universitats, és a dir, amb la col·laboració dels especialistes que els han de fer servir. Seria fer un pas més perquè, per exemple, a través de la Xarxa Vives d'Universitats —institució que representa i coordina l'acció conjunta de les 22 universitats— es pogués oferir sota un mateix portal tot aquest tresor terminològic que han construït les universitats els darrers cinquanta anys.

3.3. *Les seccions de l'Institut d'Estudis Catalans*

Més enllà de la presència de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) en el Consell Supervisor del TERMCAT, l'IEC desenvolupa una activitat terminològica molt valuosa a través de les seccions i les filials. Així, cal remarcar que compta amb una Comissió de Terminologia formada per un representant de cada una de les seccions que, entre altres activitats, ha engegat el projecte Guaita, que té com a objectiu avançar-se a la difusió de termes manlevats d'altres llengües: <<https://guaita.recerca.iec.cat/>>

A més, les diferents seccions de l'IEC han produït un compendi de vocabularis especialitzats que recullen més de 170.000 termes en català i que també es pot consultar en obert <<https://cit.iec.cat/entrada.asp?pagina=8>> D'altra banda, i de manera complementària, a partir de 2023 l'IEC ha posat a l'abast de la societat tot el coneixement que ha elaborat des de la seva fundació. Són milers de documents, orals i escrits, especialitzats i en català, que permeten tenir corpus de referència d'on extreure terminologia utilitzada per especialistes en totes les àrees del coneixement: <<https://iecobert.iec.cat/>>

Finalment, la Societat Catalana de Terminologia (<<https://scaterm.llocs.iec.cat/>>), filial de la Secció Filològica de l'IEC, creada l'any 2001, també contribueix tant a proporcionar terminologia a través de monografies com a promoure la reflexió i discussió mitjançant jornades que organitza anualment, com també a difondre coneixement especialitzat sobre terminologia a través de la revista *Terminàlia*.

3.4. *Els grups de recerca de les universitats*

Des dels anys noranta, els grups de recerca de les universitats tenen una activitat terminològica fonamental, tant en l'àmbit teòric (n'és un exemple l'establiment de la Teoria Comunicativa de la Terminologia de Cabré seguida pel grup IULATERM de la Universitat Pompeu Fabra, reconeguda internacionalment com una de les teories més utilitzades i adequades als diversos escenaris comunicatius), com

en l'àmbit metodològic i també docent. És d'especial menció l'activitat de recerca que duen a terme els grups de recerca de les diverses universitats que es tradueix en la redacció d'articles, monografies, treballs de final de grau, de màster o tesis de doctorat. A més, els grups de recerca promouen sovint l'organització de congressos internacionals, jornades o debats que aborden temes relacionats amb la terminologia i la comunicació. Tots aquests estudis contribueixen a parlar d'una escola catalana de terminologia, avui dia reconeguda internacionalment.

4. EL PROBLEMA ACTUAL: EL PARADIGMA DE PODER

El problema actual de la comunicació de la ciència en català no és, doncs, la manca de recursos o d'aparat teòric i metodològic: la llengua catalana disposa, com hem mostrat, de terminologia en català (compta amb nombrosos repositoris, bancs de dades, vocabularis i diccionaris de termes), té eines, criteris, models teòrics, metodologies, revistes, canals i institucions de normalització. Quin és, doncs, el quòdlibet? Segurament el paradigma en el qual es troben immersos els científics i els enginyers catalans. Avui sabem que es pot fer docència en català sobre qualsevol disciplina científica. I les universitats catalanes aposten a través del Pla d'Enfortiment de la Llengua Catalana (2022) per augmentar el català a les aules universitàries. Tanmateix, encara que és possible fer recerca en català i comunicar-la, els científics prefereixen, per raons pragmàtiques, de prestigi, d'influència de difusió i fins i tot per inèrcies, fer-ho en anglès. Matas ho explica molt clar:

Qualsevol professor universitari admet que avui no és possible tenir una trajectòria investigadora universitària oficialment reconeguda escrita en llengua catalana, i a molts, curiosament, ja els sembla bé o es resignen que sigui així. En gairebé totes les disciplines científiques és impossible fer recerca en català i aconseguir recursos econòmics per fer-ne, obtenir trams d'investigació (sexennis) o acreditacions per ocupar determinades places docents (ni tan sols per a les places que et permeten iniciar la carrera docent). Ara per ara podem afirmar que el català és una llengua amb un ús i un prestigi investigador quasi nul a les universitats. I cal preguntar-nos per què no hi ha voluntat de canviar aquest paradigma o almenys de fomentar des del Govern de Catalunya la recerca feta en la llengua pròpia del país, perquè, com diu Mata, és obvi que si el Govern de Catalunya no promou la recerca feta en català, no ho farà cap altre govern del món. I sense recerca reconeguda, el català no podrà ser mai una llengua de prestigi universitari.

(Matas, 2022: 51)

I aquest és el nucli del principal problema: el prestigi de l'ús de la llengua en aquests contextos. I, conseqüentment, els científics catalans no comuniquen les

seves troballes i les seves recerques en català perquè ho fan en anglès a través de revistes i de congressos internacionals, els joves investigadors escriuen els seus resultats en forma de treballs de màster o de tesis doctorals especialment en anglès, els professors universitaris imparteixen cada vegada més les seves classes més especialitzades en una llengua que no és el català. Si progressivament hi ha menys fòrums especialitzats en què es faci servir la llengua catalana, etc., tot això significa que, especialment en el primer nivell de la comunicació de la ciència (entre especialistes), el català quasi no existeix.

Tenim algunes dades que evidencien aquesta situació; per exemple, coneixem el percentatge d'articles de recerca que es publiquen en català per acadèmics catalans en relació amb els que publiquen en anglès i en castellà. Sabem quants articles en català presenten els investigadors en l'avaluació de sexennis en relació amb els escrits en anglès. També sabem la quantitat de tesis de doctorat i de màster o de treballs de final de grau que estan escrits en català (Flors-Mas; Vila, 2021). Una dada: aquests autors alerten que només l'11 % de les tesis defensades a les universitats dels territoris de parla catalana estan escrites en català.

En definitiva, tots aquests factors fan que hi hagi una manca de referents per a la gent jove que està abocant a l'absurd i que arriba fins al punt que els investigadors més joves presentin, escriguin i defensin els seus treballs de batxillerat sobre temes científics o tècnics en anglès. Posem-ne un exemple recent: durant el segon trimestre d'enguany va tenir lloc l'EXPORECERCA, que és una fira divulgativa organitzada per MAGMA que té lloc a Barcelona, on els joves no universitaris presenten els seus treballs de recerca de batxillerat i un jurat de científics catalans n'escullen els més rellevants. Doncs hi va haver joves investigadors que van explicar i divulgar el seu treball en anglès a un públic generalista català no especialitzat i el jurat català els va fer preguntes en anglès. Per què també els més joves de la nostra societat opten per usar l'anglès per comunicar els seus primers treballs de ciència? En el fons aquests joves reproduïxen el model, s'insereixen en el paradigma predominant i imiten els seus referents des d'abans d'entrar a la universitat.

Si la recerca es fa tota en anglès, el segon nivell es veu influït per un efecte dòmino que es tradueix, per exemple, en l'ús de molts manlleus i calcs de termes anglesos. És a dir, els termes que s'usen són moltes vegades calcs o traduccions literals dels termes en anglès perquè els mateixos especialistes no tenen la nova terminologia en llengua catalana al seu abast o bé perquè no la coneixen pel fet que normalment s'expressen en aquest context d'ús en anglès (Porras-Garzón, 2022). El tercer escenari de comunicació, la difusió del coneixement especialitzat a la societat, és segurament el nivell més enfortit, on hi ha més presència de la llengua catalana: museus, xerrades, tertúlies, exposicions, cicles, mitjans de comunicació, blogs, xarxes socials, etc. En aquest entorn és on s'usen termes més

bàsics i fonamentals i és on pot influir més positivament el treball que han fet durant anys i anys institucions com el TERMCAT, els serveis lingüístics de les universitats, l'IEC, els centres de normalització. Aquesta terminologia recollida i treballada es posa en circulació d'una manera natural en aquests canals que permeten transferir el coneixement especialitzat de l'acadèmia a la societat. Però també en aquest nivell hi ha el perill que cada vegada més s'usin més calcs i manlleus com a conseqüència de l'efecte dòmino que comentàvem. En una proporció elevada i desequilibrada, aquestes noves paraules són el primer indicatiu de pèrdua de l'ús de la llengua en un context determinat.

Per tant, els neologismes són peces clau en aquest procés tan dinàmic de comunicació especialitzada, com va assenyalar Sager (1993: 134-135):

Las comunidades lingüísticas que importan el conocimiento científico y tecnológico tienden a preferir el empleo de recursos lingüísticos autóctonos para la creación de la terminología, incluso si durante un breve período de tiempo se da cierto número de préstamos directos. Los calcos se prefieren al préstamo adquirido directamente, pero ninguna de esas dos formas de creación de términos es aceptable si infringen las técnicas naturales de formación de palabras de una comunidad lingüística.

Un primer pas per a fer front a aquest procés és adquirir consciència sociolingüística. Així, s'hauria de ser molt conscient que actualment totes les llengües, excepte l'anglès, en matèria de neologia especialitzada són febles. No comptabilitzen només els préstecs crus, sinó també els adaptats i tots els calcs (que són molts i camuflats), sobretot a nivell sintagmàtic i semàntic. Gutiérrez (1998: 44) explica que els préstecs de les cultures dominants han estat sempre rellevants en la història del llenguatge científic: ja els primers científics romans que escrivien en llatí feien servir paraules gregues i els traductors espanyols de l'Escola de Toledo es queixaven dels préstecs de l'àrab. Tot i que sabem que és un problema històricament cíclic, els mediadors —i també els especialistes— tenen el poder de decidir si volen alimentar la neologia especialitzada d'una llengua a base de préstecs o si, per contra, volen optar per estimular la creativitat lèxica (Estopà, 2022). El préstec de vegades és una solució inevitable; d'altres, però, és la solució més fàcil i ràpida. Els préstecs es poden justificar en tant que no desequilibrin la neologia genuïna en un àmbit, que no sigui una pràctica sistemàtica, sinó justificada. En l'actualitat el viver dels neologismes especialitzats és l'anglès —com ho van ser abans llengües com el grec, el llatí, l'espanyol o l'àrab—, però no per això desestimarem l'oportunitat de promoure sempre una neologia amb valor especialitzat respectuosa amb cada una de les més de 6.000 llengües del món.

5. CONCLUSIONS

La llengua catalana té dos avantatges evidents respecte d'altres llengües minoritzades: disposar d'institucions dedicades a la normalització de la terminologia en llengua catalana i disposar d'un volum ingent de terminologia emmagatzemada en bases de dades terminològiques i en bases de dades textuais obertes a tothom. I actualment, gràcies als avenços de l'enginyeria lingüística, són de fàcil consulta. El seu ús i la seva reutilització es converteixen en un bé comú per a la comunitat lingüística. Aquest fet, compartir aquesta terminologia emmagatzemada, pot ser una estratègia exitosa per a la sostenibilitat de la llengua.

Què ens falta, doncs, perquè aconseguim un ús natural de la terminologia? Cal poder trencar amb les inèrcies internacionals, canviar el paradigma actual, potenciar l'ús en tots els escenaris, apoderar els científics que facin servir el català, promocionar l'ús de la llengua, incentivar la realització de tesis en català, crear un clímax en què la llengua pròpia tingui prestigi, etc. En definitiva, cal que els nostres investigadors, davant la pregunta de si es pot comunicar ciència en català, diguin sense dubtar-ho: i tant! I que es faci realitat en tots els seus nivells: entre especialistes, aprenents i societat en general.

Si bé és cert que la ciència i la tècnica neixen contínuament amb la paraula especialitzada (Gutiérrez, 1998), no sempre es té consciència de la rellevància que per a una llengua tenen els termes. Disposar, gestionar i usar unitats terminològiques en català és la base perquè també en les comunicacions especialitzades la llengua continuï sent viva i natural. Així doncs, les tasques terminològiques que diverses institucions catalanes realitzen dia rere dia tenen una importància que potser amb els anys sabrem valorar amb més justícia. Després, que usem realment termes catalans en els diversos actes comunicatius especialitzats ja depèn del model de política lingüística que adoptem com a societat i de la responsabilitat i el compromís que vulguem assumir com a individus. Un model que potser cal revisitar i un compromís que caldria que ens replantegéssim a fons tots. En cas contrari, tindrem una llengua que a poc a poc anirà perdent alguns dels seus usos pilars: els usos científics i tècnics, aquells que els nostres avantpassats no van perdre ni en moments de repressió i prohibició de la llengua.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BAYÀ, Rosa (2017). «Parlem amb M. Teresa Cabré». *Llengua Nacional*, núm. 101, p. 43-44.
- BERTHOUD, Anne-Claude (2017). «Le défi du multilinguisme pour l'enseignement supérieur et la recherche». A: *Actes de les Segones Jornades de la Càtedra Pompeu Fabra*, p. 19-28. Barcelona: UPF.

- CABRÉ, M. Teresa (1999). *La terminología. Representación y comunicación. Una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: IULA.
- CABRÉ, M. Teresa (2009). «El context català, una àrea de concentració de coneixement i activitat terminològica». *Terminàlia*, núm. 0, p. 8-14.
- CABRÉ, M. Teresa; DOMÈNECH, Ona, i ESTOPÀ, Rosa (2018). *La terminologia avui. Termes, textos i aplicacions*. Barcelona: UOC.
- ESTOPÀ, Rosa (2022). «Neología general y neología especializada». A: BERNAL, E.; FREIXA, J., i TORNER, S. [ed.] *La neología del español. Del uso al diccionario*. Iberoamericana Vervuert. Col·lecció «Lingüística Iberoamericana», núm. 87.
- FLORS-MAS, Avel·lí; VILA, F. Xavier (2021). *La llengua de les tesis doctorals defensades a l'espai Vives. Impacte de la política lingüística en el sistema universitari 2020*. Xarxa Vives d'Universitats. Col·lecció «Política universitària», núm. 8. [<https://www.vives.org/book/la-llengua-de-les-tesis-doctorals-defensades-a-lespai-vives-impacte-de-la-politica-linguistica-en-el-sistema-universitari-2020/>]
- GUTIÉRREZ, Bertha (1998). *La ciencia empieza en la palabra*. Barcelona: Península.
- MATAS, Jordi (2022). «Ûs i qualitat de la llengua catalana a les universitats». A: *Actes de les Setenes Jornades de la Càtedra Pompeu Fabra*, p. 47-59. Barcelona: UPF.
- PORRAS-GARZÓN, Jorge M. (2022). *El anglicismo terminológico: consecuencias léxicas del uso de textos escritos en inglés en las clases de medicina en español*. Direcció: Rosa Estopà Bagot. Barcelona: Institut de Lingüística Aplicada; Universitat Pompeu Fabra.
- SAGER, Juan Carlos (1993). *Curso práctico sobre el procesamiento de la terminología*. Madrid: Pirámide.
- VILA, F. Xavier (2017). «Llengües, internacionalització i excel·lència a l'ensenyament superior: alguns models europeus per a les universitats catalanes». A: *Actes de les Segones Jornades de la Càtedra Pompeu Fabra*, p. 53-84. Barcelona: UPF.